

Előszó

Geréb Pál: *A békéltetés szolgálata (2Kor 5,18–20).*

A közösség alapproblémája című dolgozatához

Ebben a számunkban dr. Geréb Pál (1912. augusztus 8. – 1991. április 21.) *A békéltetés szolgálata (2Kor 5,18–20). A közösség alapproblémája* című magántanári dolgozatát közöljük, amelyet decemberben védett meg a kolozsvári Református Theologiai Fakultáson,¹ ezt követően pedig megtartotta első magántanári előadását *A teremtett világ helyreállítása vagy rekapituláció* címmel. Dr. Nagy Géza, a Református Theologiai Fakultás egyháztörténelem-professzora úgy jellemezte Geréb Pál magántanári dolgozatát, mint amely „dogmatika és az etika életteljes összekapcsolódását mutatja fel”.²

Geréb Pál³ a szolnok-dobokai Apanagyfaluban született, ahol édesapja, Geréb András lelkipásztorként szolgált. Édesanyja, Czirják Emília okleveles óvónő volt. Az elemi iskolát szülőfalujában végezte (1918–1922), a gimnáziumi első osztályt a Kolozsvári Református Kollégiumban, a másodikat és harmadikat a nagyváradi E. Gódy Líceumban, a negyediket Szamosújváron, a többit pedig a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban végezte, ahol 1930 júniusában érettségizett. A kolozsvári Református Theologiai Fakultásnak 1930 és 1934 között volt hallga-

¹ Ld. Theologiai magántanári vizsgát tett Geréb Pál nagyborosnyói lelkipásztor és Nagy Zoltán (magántanár) kolozsvári vallásánár 1947. december 4-én. In: *Református Szemle* 1947, 676.

² Nagy Géza: *A Kolozsvári Református Theologiai Fakultás története*. Lektorálta és az előszót írta Gálfy Zoltán. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 1995, 294. Nagy Géza kolozsvári Református Theologiai Fakultás egyháztörténész tanára, a teológiai magántanár-képesítő vizsgabizottság tagja László Dezső bíráló végső konklúziójából emeli ki ezt a megállapítást, ahol ezt olvashatjuk: „[...] a dolgozat arról tesz bizonyosságot, hogy írója képes és alkalmas az önálló tudományos munkálkodásra, és rendelkezik azokkal a szellemi feltételekkel, amelyet a teológiai magántanártól megkövetelhetünk. Különösen értékelem a dolgozatában azt, hogy egy kérdés tárgyalása kapcsán világosan megmutatta a dogmatika és etika szerves kapcsolatát és összetartozását.” Geréb Pál: *A békéltetés szolgálata (2Kor 5,18–20). A közösség alapproblémája* című magántanári dolgozatának bírálata. László Dezső (3. old.). Az Erdélyi Református Egyházkerület teológiai magántanár-képesítő vizsgabizottságának jegyzőkönyve, 1947. dec. 5., C melléklet. EREL, Magántanári vizsgák. (A bírálatok teljes szövegét mellékletekként csatolták a jegyzőkönyvhöz.)

³ Életrajzi adataira nézve ld. uo. Dr. Geréb Pál rövid életrajza; emellett ld. még Geréb Pál életrajzának több példányát a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet titkársági levéltárában (Oktatók).

tója. Különösen a klasszikus nyelvek és a rendszeres teológia kérdései keltették fel érdeklődését Kecskeméthy István (1864–1938) és Tavasz Sándor (1888–1951) professzorok hatására. Az első lelkészképző vizsgát 1934. június 15-én tette le jeles eredménnyel.

1934 októberétől 1935 augusztusáig ösztöndíjasként képezte tovább magát a svájci Zürichben, ahol főként a rendszeres és gyakorlati teológus Emil Brunner professzor⁴ és a filozófus és pedagógus Eberhard Griesebach⁵ előadásait hallgatta. Emil Brunnerrel személyes kapcsolatot ápolt, és a jeles teológus igénybe vette az ő véleményét és tanácsait is, amikor Magyarországon és Erdélyben tartott előadásaira készült.⁶

Karl Barthot (1886–1968) 1935 nyarán ismerte meg a háromhetes genfi ökumenikus szemináriumon, ahol a *Die Kirche und die Kirchen* címmel tartott előadást.⁷ Ő 1936-ban látogatott Kolozsvárra, és előadást tartott a Református Theológiai Fakultáson. Geréb Pál később így emlékezett az újratálalkozás alkalmára:

„Jellemző rá, hogy bár az előző évben, 1935-ben voltunk együtt mindössze három hétig egy genfi ökumenikus szemináriumon, mégis megismert, és mint ismerősök beszélgettünk egymással. [...] Az itteni előadása a kegyelmi kiválasztásról nemcsak a témája miatt volt jó, hanem azért is, mert benne volt Barth gondolkodásának minden jellemző vonása. Nekem nagyon tetszett Barthenál az, ami különben Kálvinnál is megvan, hogy ő nem kíván szolgálai követőket, hanem csak olyanokat, akik vele együtt járnak a Szentírás iskolájában, és őt is megméri a Szentírásban hangzó Ige mértékével. Barth legközpontibb mondanivalója ez az Ige előtti feltétlen engedelmesség.”⁸

⁴ Emil Brunner (1889–1966) Zürichben, majd New Yorkban tanult teológiát. 1924–1953 között a gyakorlati és a rendszeres teológia tanáraként oktatott Zürichben, rövidebb ideig pedig tokiói Nemzetközi Keresztény Egyetemen is tanított (1953–1956), ahol angol nyelvű oktatás folyt. Az 1938–1939-es tanévben a presbiteriánus Princeton Theological Seminary vendégtanáráként tartott előadásokat. Vö. Schwöbel, Christopf: Brunner, Emil. In: Galling, Kurt et alii (Hrsg.): *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft*. Vierte, völlig neu bearbeitete Auflage. Band 1. J. B. C. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1998, 1801–1802. Munkásságát Geréb Pál is méltatta, ld. Geréb Pál: 100 éve született Brunner Emil. In: *Református Szemle* 1989, 391–394.

⁵ A filozófus Eberhard Griesebach (1880–1945) barátságot ápolt Friedrich Gogartennel (1887–1967), és Karl Barth (1886–1968) mellett a dialektikus teológia megalapozói közé tartozik. A dialogikus *Én-Te*-filozófia társalapítójaként részt vett 1920-as és 1930-as évek filozófiai és teológiai vitáiban.

⁶ Ld. Brunner Emil svájci teológiai tanár előadása Erdélyben az oxfordi mozgalomról. In: *Református Szemle* 1935, 151.

⁷ Ld. Barth, Karl: *Die Kirche und die Kirchen*. Theologische Existenz Heute. Heft 27. Eine Schriftenreihe herausgegeben von Karl Barth und Ed. Thurneysen. Chr. Kaiser-Verlag, München 1935.

⁸ Geréb Pál: Barth Károly előadása Kolozsvárt. In: *Református Szemle* 1986, (351–360) 260.

Eduard Thurneysen (1888–1974) lelkipásztort és gyakorlati teológust,⁹ aki a dialektikus vagy újreformatori teológia egyik jelentős képviselőjeként leginkább a lelkigondozás területén emelkedett ki, Aarauban, a főiskolások konferenciáján volt alkalma meghallgatni és megismerni.

Miután hazatért külföldi tanulmányi útjáról, a Kolozsvár-alsóvárosi Református Egyházközségben kapott segédlelkészi kinevezést Vásárhelyi János (1888–1960)¹⁰ és Kádár Géza (1880–1945)¹¹ lelkipásztorok mellé (1935. szeptember 1. – 1939. október 31.). A második lelkészképző vizgóját 1936. június 17-én tette le szintén jeles minősítéssel, és 1937. február 1-jén szentelték lelkésszé. Segédlelkészi éve alatt több általa lefordított prédikációt közölt Karl Barthtól, Emil Brunnertől és Eduard Thurneysentől a Kádár Géza szerkesztette *Lelkipásztor* folyóirat 1937–38 és 39-es évfolyamaiban.¹²

⁹ Eduard Thurneysen 1927-től volt a bázeli Münstergemeinde lelkésze. 1930-tól a gyakorlati teológia magántanára, majd nyilvános rendkívüli egyetemi tanára lett Bázelen. A dialektikus teológia egyik jelentős képviselőjeként leginkább a lelkigondozás területén emelkedett ki, és szoros barátságot ápolt Karl Barth tanártársával. Vö. Schmidt-Rost, Reinhard: Thurneysen, Eduard. In: Galling, Kurt et alii (Hrsg.): *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft*. Vierte, völlig neu bearbeitete Auflage. Band 8. J. B. C. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 2005, 394.

¹⁰ Vásárhelyi János a kolozsvári Református Theológiai Fakultáson végezte teológiai tanulmányait (1910), majd az alakuló kolozsvár-felsővárosi gyülekezetben és Besztercén, 1918-tól pedig Désen végzett lelkipásztori szolgálatot. Külföldi tanulmányainak helyei: Berlin, Jéna, Weimar, Strasbourg, Bazel és Genf. A kolozsvár-alsóvárosi gyülekezetben 1921 és 1936 között szolgált; esperese volt a Kolozsvári Református Egyházmegyének, egyházkerületi főjegyzői megbízatása után pedig az Erdélyi Református Egyházkerület püspökévé választották (1936). Egyházi és közéleti írásai és tanulmányai mellett több mint 30 kötet szerzője. Szerkesztette a *Besztercei Magyar Hírlapot* (1915–1918), 1929 és 1937 között pedig felelős szerkesztője volt a *Református Szemlének*. Életére és szolgálatára nézve ld. *Református Szemle* 1960/6, 321–371.

¹¹ Kádár Géza a Pápai Református Teológiai Akadémián kezdte teológiai tanulmányait, és Kolozsváron fejezte be azokat (1903). Sedég- és helyettes lelkészi éve után (1903–1905) Zilahon szolgált (1905–1936), megalakította nőszövetséget, a leányegyesületet, a bibliakört, az óvodát és az egyházi zenekart. 1908-tól egyházmegyei levéltáros, 1910-től egyházmegyei tanácsos, 1920-tól egyházkerületi képviselő volt. 1924-től két egymást követő ciklusban volt a Szilágyszolnoki Református Egyházmegye esperese, 1927-től Makkai Sándor püspök és Vásárhelyi János egyházkerületi főjegyző mellett volt az Erdélyi Református Egyházkerület generális direktora, s ugyanakkor tagja a belmissziói és fegyelmi bizottságnak, a zsinatnak, 1937-től a teológiai magántanári bizottságnak is, és ugyanettől az évtől szolgált a Kolozsvár-alsóvárosi Református Egyházközségben, 1941 és 1944 között pedig esperese volt a Kolozsi Református Egyházmegyének. Több előjárósági, elnöki, illetve igazgatói megbízatása mellett tanulmányokat, cikkeket, prédikációkat és verseket is közölt, és neki köszönhető *A zilahi református templom története* (Kolozsvár 1943). 1945. márc. 2-án hunyt el, miután feb. 29-én megsebesült a budai harcok alkalmával. Ld. Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára: Személyi lapok, 462/1941; Kádár Géza lelkipásztor [*Hazatért testvéreink* rovat]. In: *Református Szemle* 1945, 18.

¹² A *Lelkipásztor* első száma 1921. szept. 1-jén jelent meg. A havonta megjelenő folyóirat nemcsak igehirdetéseket közölt, hanem igehirdetési vázlatokkal, valamint vasárnapi iskolai vezérfonallal is nyújtott segítséget a lelkipásztoroknak, és szolgált továbbképzésük ügyét 1940-ig.

1937-ben házasságot kötött Papp Erzsébet tanítónővel. Gyermekük: Péter (1938), Zsolt (1941) és Márta (1946).

1939. június 22-én vallásanári vizsgát tett kitűnő eredménnyel. Szakdolgozatának címe: *A vallásos nevelés módszerének kérdése teológiai szempontból*.¹³ Ugyanabban az évben jelent Emil Brunner *Saat und Frucht* prédikációskötetének általa készített fordítása is *Jézus példázatai* címmel, amelyet a *Református Szemle Irodalom* rovata így méltatott:

„Igen kitűnő segítség igehirdetők részére, akik nem szavakat és mondatokat, hanem gondolatokat és az igazságra utaló értelmezéseket keresnek. A szerző neve kezessége annak, hogy személyében jó útmutatót találunk az Ige útján. A fordítás tiszta és [...] gondos [...]”¹⁴

1939. november 1-jétől 1949. március 31-ig a háromszéki Nagyborosnyó megválasztott lelképásztorként szolgált. Gyülekezeti munkája mellett teológiai tanulmányait is folytatta, cikkeket és tanulmányokat írt, s az egyházmegye lelkészértekezleti alelnökéként bibliamagyarázatokkal szolgált, és előadásokat tartott a havi lelkészértekezleteken és az évenkénti presbiteri konferenciákon.

Doktori címet a debreceni Tisza István Tudományegyetemen szerzett 1944. május 17-én summa cum laude fokozattal. A Vasady Béla professzor irányításával készült tézis címe: *Történet az Ige mértéke alatt*.¹⁵ Ebben a református keresztény történelemszemlélet fő szempontjainak kérdéskörét dolgozta fel a dialektikus teológia főbb képviselőinek figyelembevételével.

A kolozsvári Református Theológiai Fakultásból állami nyomásra megalakított Egyetemi Protestáns Teológiai Intézetbe¹⁶ 1949-ben hívták meg a rendszeres teológiai tanszékre, ahol professzori minőségben kezdte el oktatói tevékenységét. Harmincegy éves teológiai tanári pályafutása alatt több évig volt az intézet bentlakásának felügyelője, és négy évig látta el a prodékáni feladatkört. Bizottsági tagként vett részt a Vásárhelyi János által szerkesztett *Ágendáskönyv* (1949) lektorálásában és revideálásában. Több szolgálati cikluson keresztül képviselte az teológiai intézetet Erdélyi Református Egyházkerület (EREK) Igazgatótanácsának tagjaként.

¹³ *A vallásos nevelés módszerének kérdése teológiai szempontból*. Vallásanári házi szakértekezlet. Készítette: Geréb Pál kolozsvár-alsóvárosi segédlelkész. [Kolozsvár] 1938. 53. old. [Kézirat.]

¹⁴ Brunner Emil: *Jézus példázatai*. Fordította Geréb Pál. Az Ifjú Erdély kiadása, Kolozsvár 1939. Az eredeti kiadás: Emil Brunner: *Saat und Frucht. 10 Predigten über Gleichnisse Jesu*. Furche-Verlag, 1938. 127 old. Ez a füzet 10 bibliamagyarázatot tartalmaz Jézus 10 példázata alapján. Ld. Brunner, Emil: *Jézus példázatai*. Ford. Geréb Pál lelképásztor. „Ifjú Erdély” kiadása, Kolozsvár 1939, 65 lap. In: *Református Szemle* 1940, 210.

¹⁵ Geréb Pál: *A történet az Ige mértéke alatt*. Tanulmányok a rendszeres theologia és segédtudományai köréből (a Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem dogmatikai és etikai szemináriumából) 10. Jókai Nyomda R. T., Sepsiszentgyörgy 1944.

¹⁶ A változás summás összefoglalását ld. Nagy Géza: *A Kolozsvári Református Theológiai Fakultás története*, 325–326.

Tanárként arra törekedett, hogy a reformátori és az újreformátori teológia örökségét ápolja, és ezt hűségesen közvetítse az második világháború utáni lelkesz nemzedékeknek. Ezért is készítette el Karl Barth *Kirchliche Dogmatik* című hatalmas munkájának magyar nyelvű összefoglaló ismertetését *Barth Károly Dogmatikája* címmel, amely csak halála után jelenhetett meg.¹⁷

Ezt az összefoglaló ismertetést egyéni tanulmányozás céljából kezdte írni, de miután tanár lett a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben, ezt a munkát már azért is folytatta kitartó szorgalommal, hogy a neves dogmatikus tanítását legalább ilyen formában tehesse hozzáférhetővé a magyar olvasók számára. Szívesen elkészítette volna Barth dogmatikaköteteinek teljes fordítását, de ehhez többévi tanulmányi szabadságra lett volna szüksége, amelyet professzori állása mellett és az akkori viszonyok között nem lehetett megvalósítani. Bár ez az összefoglalás csak gondolatról gondolatra haladó ismertetés, magyar nyelvterületen még ilyenként is egyedülálló munka. Miután a szakemberek már régóta szorgalmazták megjelentetését, a *Református Szemle* az 1990-es évektől kezdett rendszeresen publikálni belőle több fejezetet.¹⁸ A teljes anyag kiadására 2006-ban került sor a Stichting Contact Oost-Europa támogatásával.

Geréb Pál 1980-ban, 67 éves korában vonult nyugdíjba. Nyugdíjas évei alatt is folytatta teológiai munkásságát, és örömeire szolgált, ha a kolozsvári és vidéki gyülekezetekben prédikálhatott.¹⁹

¹⁷ Geréb Pál: *Barth Károly Dogmatikája. Az Egyházi Dogmatika összefoglaló ismertetése*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2006. 686.

¹⁸ A *Református Szemle* a következő összefoglalásokat, illetve Barth teológiáját ismertető írásokat közölte Geréb Páltól: *A Gen 1–2 részének exegézise Barth Dogmatikájában* (1964, 7–17.); *Barth dogmatikai rendszere* (1966, 319–327.); *Barth Dogmatikája az angyalokról* (1979, 377–385.); *A természeti teológia kérdésének fejlődése Barthinál* (1982, 364–373.); *Barth Károly előadása Kolozsvárt* (1986, 351–360.); *Barth Károly Egyházi dogmatika című művének összefoglaló ismertetése* (1998, 118–127., 193–201., 288–295.; 1999, 9–18., 97–104., 195–202., 262–269., 354–359., 437–446.; 2000, 24–33., 120–129., 207–215., 243–248.; 2001, 47–57., 135–148., 276–292., 357–364.; 2002, 192–197., 362–368.; 2003, 35–43.

A *Barth Károly előadása Kolozsvárt* című írás annak emlékére jelent meg 1986-ban, hogy a neves 50 éve, 1936 elején tartotta meg *Isten kegyelmi kiválasztása* című előadását a kolozsvári Református Teológiai Fakultáson. Ez az előadás már magában foglalta Barth azon felfogását, amelyet a *Kirchliche Dogmatik* II/2-es kötetében majdnem 500 oldalon fejt ki részletesen. Geréb Pál azért készítette el az előadásnak részletes, de nem szó szerinti fordítását, mert ez elhangzásakor különösnek számított, és félreértésekre adott okot. Geréb Pál a következő vallomásszerű sorokat írta az előadás fordítása alá: „A fenti ismertetés után a magam részéről is örömmel jegyzem meg, hogy – bár segédlelkészi teendőim eléggé elfoglaltak az alsóvárosi (Kolozsvár) gyülekezetben, az előadásokon mégis ott lehettem, a szünetekben alkalmam volt Barthtal beszélgetni. [...] A vele kapcsolatos nagy élményem azonban csak évtizedek múlva következett, a szinte 10 000 oldalas *Dogmatika* 13 kötetének fordítása alkalmával. Ehhez hasonló teológiai élmény még csak a Kálvini műveinek a végigolvasása.” (*Barth Károly előadása Kolozsvárt*, 260.)

¹⁹ Geréb Pál írásainak listáját ld. Adorjáni Zoltán: Dr. Geréb Pál irodalmi munkássága. In: *Református Szemle* 2012/6, 627–630. Egyéb életrajzi vonatkozásokra ld. még Geréb Pál: Tavasz Sándor szellemi öröksége. In: *Református Szemle* 2008, (159–166) 159. * jelzésű lábjegyzetét; Balogh Béla: Dr. Geréb Pál (1912–1991) teológiai professzor emlékezete. In: *Református Szemle* 2012, 624–627.

Geréb Pál 1947. május 8-án nyújtotta be *A békéltetés szolgálata (2Kor 5,18–20). A közösség alapproblémája* című magántanári dolgozatát az EREK püspöki hivatalának, ezt Vásárhelyi János püspök május 12-én küldte át a Református Theológiai Fakultásra, a habilitációra pedig december 5-én került sor.

A teológiai magántanár-képesítő vizsgabizottság elnöke Vásárhelyi János püspök volt, a tagságot pedig dr. Tavaszy Sándor, dr. Imre Lajos (1888–1974), dr. Gönczy Lajos (1889–1986), dr. Nagy Géza (1887–1971), Maksay Albert (1897–1991), dr. Nagy András (1899–1974) teológiai tanárok,²⁰ dr. Illyés Géza Mózes (1883–1950)²¹ és László Dezső (1904–1973)²² lelkészek alkották. Dr. Tavaszy Sándor „szaktanár”, dr. Nagy Géza és László Dezső előzetesen véleményezték Geréb Pál magántanári dolgozatát, és megállapították, hogy „az értekezés a magántanári szóbeli vizsga alapjául elfogadható”. Végső bírálatukat a bizottság december 5-én megtartott ülésén olvasták fel, amelyeknek alapján Geréb Pál szóbeli vizsgára állhatott,²³ és közölték vele a szóbeli vizsga kérdéseit. A kérdések nyilván utalnak a dolgozat azon pontjaira, ahol a bírálók vitatható, nem kellően világos vagy éppen túlzó megállapításokat észleltek:

„Dr. Tavaszy Sándor szaktanár kérdései: A kiválasztás és elhívás a »türelmi időben« történik-e vagy az örökkévalóságban? A személy, az öntudat, az autonómia viszonyának tisztázása.

László Dezső bizottsági tag kérdése: A Szentlélek Isten munkája a közösségben.”²⁴

²⁰ Életrajzukat és munkásságukat ld. Kozma Zsolt (szerk.): *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theológia tanárai 1895–1948*. Kolozsvár 1996.

²¹ Illyés Géza Mózes lelképásztor *Az erdélyi protestantizmus történelmi hivatása* témájú tézisével szerzett filozófiai doktori címet a kolozsvári tudományegyetemen (1917). Legjelentősebb munkája *Az erdélyi református zsinatok végzései, emlékei és története*. I–III. kötet, kézirat 1165. old. Dolgozatai, tanulmányai és cikkei a *Református Szemle*ben, *Az Útban*, a *Káhinista Világban*, a *Református Egyházj Életben* és a *Református Családban* jelentek meg. Életének és pályafutásának összefoglalását ld. Mózes András: Illyés Géza Mózes lelképásztor élete és munkássága (1883–1950). In: *Református Szemle* 1980, 57–61

²² László Dezső Kolozsváron végezte teológiai tanulmányait (1922–1926), a skóciai Glasgowban (1926–1927) volt ösztöndíjas, majd a Kolozsvári Theológiai Fakultás szenioraként (1927–1929), egyházkerületi ifjúsági utazótitkárként (1927–1932), a kolozsvári Református Kollégium vallásstanáraként (1932–1940) és a kolozsvár-belvárosi egyházköztség lelképásztoraként (1940–1957) tevékenykedett. Teológiai magántanári címet 1937-ben szerzett. 1947 és 1957 között esperesi és egyházkerületi generális direktori tisztséget látott el. 1952-ben koholt vádak alapján tartóztatták le, és a Duna-csatornánál volt kényszermunkán. 1957-ben újra letartóztatták, és öt évet töltött börtönben. 1962-től Markos Andrással rendezte újra az 1918-ban feldúlt egyházkerületi levéltárat (1961–1967), majd ismét kolozsvár-belvárosi lelképásztor (1972-ig) és a zsinat egyházalkotmányi bizottságának elnöke. Élete folyamán 910 különféle írása jelent meg (ezek közül 15 önálló kötet), 140 maradt kéziratban; 1172 prédikációját, illetve bibliamagyarzatát írta le, ezeknek egy részét a *Református Szemle* közölte. Publikációt ld. Antal Ildikó: *László Dezső életmű-bibliográfiája. laszlodezso.adatbank.transindex.ro/*.

²³ Ld. Az Erdélyi Református Egyházkerület teológiai magántanár-képesítő vizsgabizottságának jegyzőkönyve, 1947. dec. 5. (2. és 4. jkv.-i pontok).

²⁴ Uo. (8. jkv.-i pont).

A dolgozat tartalmi ismertetése után Tavaszgy Sándor kellő részletességgel foglalta össze megírt bírálatát hat pontban, és a kiértékelést a következő mondatokkal zárta:

„Kétségtelenül el kell ismernünk, hogy Geréb Pál a teológiai problémák területén, különösen szélességében kellőleg tájékozódott, a teológiai irodalomban kiválóan tájékozott, s ha a problémák kezelésében kellő rendszeri felkészültségre tesz szert, a magyar tudományos teológia jeles munkásává válik. Dolgozatát a teológiai magántanári vizsgálat alapjául elfogadom.”²⁵

A kérdésekre adott válaszok elhangzása után a bizottság elfogadta e szóbeli vizsgát is, Geréb Pál pedig a theologiai fakultás dísztermében tartotta meg próbaelőadását *A teremtett világ helyreállítása vagy rekapituláció* címmel.

Geréb Pál öt részre tagolt magántanári értekezése, amelyek közül Nagy Géza bíráló szerint kétségkívül az utolsó kettő a legsikerültebb,²⁶ vizsgálat alá veti az individualizmus és kollektivismus viszonyát, az öntudat kifejlődését, a tudomány és filozófia értékét és végül az állam kérdéskörét. A dolgozat némely helyen „túlzó, a szekularizmust lebecsülő” tételeit mesterei erős hatásával lehet magyarázni, amelyeket Geréb Pál a számára feltett kérdések megválaszolása rendjén tisztázott.²⁷

Geréb Pál magántanári dolgozatát úgy lehet igazán értékelni, ha azt nem ragadjuk ki abból a 20. század derekának történelmi és teológiai kontextusából. A második világháború után új politikai és társadalmi rendszer, a kommunizmus kezdett berendezkedni Kelet-Közép-Európában, s ilyen körülmények között a dialektikus teológia jeles képviselőinek tanítványaként Geréb Pál részéről bátorság volt megfogalmazni:

„Meggyőződésünk szerint az egyház nem akkor használ a világnak, ha teljesíti a világ arra vonatkozó igényét, hogy a világgal azonosulva szegődjék a mindenkor uralkodó társadalmi és politikai rendszerek szolgálatába, hanem akkor, ha az egyház egyedül az Istentől kapott megbízatásnak engedelmeskedik, vagyis ha az egyház valóban egyház, mert csak így lehet Isten békességének hordozója és sugárzó eszköze a világban.”²⁸

De emellett a dolgozat témája ma is aktuális, amint ezt többek között ezek a mondatok is tükrözik:

„Isten Igéje rámutat arra, hogy a mai emberiség széthullása, atomizálódása az autonómia miatt következett be. Minden ember külön önálló világ akar lenni, és ezt az akaratát még akkor is megtartja, amikor egy számjegyként áll be a tömeg-

²⁵ Uo. A melléklet: Dr. Geréb Pál nagyborosnyói lelkipásztor teológiai magántanári dolgozatának bírálata, 4. old.

²⁶ Uo. C melléklet: Bírálat Geréb Pál *A közösség problémája* című tanári dolgozatáról. Dr. Nagy Géza (2. old.).

²⁷ Ld. Nagy Géza: *A Kolozsvári Református Theologiai Fakultás története*, 294.

²⁸ Ld. a következő oldalakon közölt dolgozat 112. oldalán.

be. Gogarten szerint a szociális bajok oka az, hogy az egyének kiszakadtak a különböző létrendek szerves összefüggéséből, s így a közösségek most már nem igaziak, hanem önálló és független egyének társulása. Itt senki sem kérdezi azt, hogy mit kell adnia a közösségnek, hanem csak azt, hogy neki mit kell kapnia a közösségtől. A mai ember felelőtlen, mert nem tud arról, hogy ő mások által és másokra nézve élhet csak.”²⁹

Adorjáni Zoltán

²⁹ Ld. a közölt dolgozat 113. oldalán.